

ISSN 2413-9130

Факультет спеціальних
педагогічних та психологічних наук

Факультет спеціальних
педагогічних та психологічних наук

ЛОГОПЕДІЯ

Випуск №9

Факультет корекційної педагогіки та психології

НАУКОВО-МЕТОДИЧНИЙ ЖУРНАЛ

ЛОГОПЕДІЯ

9/2016

УДК 376-056.264.011.3-051(051)

ББК 74.371.42я52

Л69

ISSN 2413-9130

Засновники:

Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова,
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації серія КВ № 16430-494902Р від 13.03.2010 р.
Наказ президента ВАК України від 29 грудня 2014 р. за № 1528 про включення до Переліку наукових фахових видань України (галузі науки: педагогічні, психологічні)

Головний редактор:

ШЕРЕМЕТ Марія Купріянівна –
доктор педагогічних наук, професор

Редакційна рада:

СИНЬОВ Віктор Миколайович –
доктор педагогічних наук, професор,
дійсний член НАПН України

БУКУН Микола Ілліч –
доктор психологічних наук, професор

ГАВРИЛОВ Олександр Вікторович –
кандидат психологічних наук, доцент

КОНОПЛЯСТА Світлана Юріївна –
доктор педагогічних наук, професор

МИРІНОВА Світлана Петрівна –
доктор педагогічних наук, професор

МОВКЕБАЄВА Зульфія Ахметівна –
доктор педагогічних наук, професор

МОЗГОВА Галина Петрівна –
доктор психологічних наук, професор

НАЗАРОВА Наталія Михайлівна –
доктор педагогічних наук, професор

ОСТРОВСЬКА Катерина Олександрівна –
доктор психологічних наук, професор

ПАХОМОВА Наталія Георгіївна –
доктор педагогічних наук, професор

ПРИХОДЬКО Оксана Георгіївна –
доктор педагогічних наук, професор

РАКУ Аурелія Ігнатівна –
доктор педагогічних наук, професор

РУДЕНКО Лілія Миколаївна –
доктор психологічних наук, професор

САВІНОВА Наталія Володимирівна –
доктор педагогічних наук, професор

СИНЬОВА Євгенія Павлівна –
доктор психологічних наук, професор

ТАРАСУН Валентина Володимирівна –
доктор педагогічних наук, професор

ФЕДОРЕНКО Світлана Володимирівна –
доктор педагогічних наук, професор

ФОМІЧОВА Людмила Іванівна –
доктор психологічних наук, професор

ШУЛЬЖЕНКО Діна Іванівна –
доктор психологічних наук, професор

Відповідальний редактор:

МАРТИНЕНКО Ірина Володимирівна –
кандидат психологічних наук, доцент

Відповідальний секретар:

БАЗИМА Наталія Валентинівна –
кандидат педагогічних наук

Видається за рахунок фізичних осіб.

Адреса редакції: 01054, м. Київ, вул. Тургенівська, 6, 8/14

(12 поверх). Тел. +3800665097907

E-mail: natalia_bazyma@mail.ru

Друкуються мовою авторського оригіналу

(українською, російською).

Рекомендовано до друку засіданням кафедри логопедії

факультету корекційної педагогіки та психології

НПУ імені М.П. Драгоманова

Протокол № 16 від 11.05.2016 р.

Редакція не зобов'язана погоджувати авторські статті.

Автори опублікованих матеріалів несуть повну

відповідальність за підбір та достовірність наведених

фактів, дат, цитат, економіко-статистичних даних,

власних імен та інших відомостей.

З М І С Т

Бабенко В. В., Качмарик Х. В.	ДИФЕРЕНЦІЙНО-ДІАГНОСТИЧНІ ОЗНАКИ РОЗМЕЖУВАННЯ ДІТЕЙ З АУТИЗМОМ ТА ДІТЕЙ З ЗАТРИМКОЮ ПСИХІЧНОГО РОЗВИТКУ	3
Богачук Ю. В.	ПРОБЛЕМА ВИКОРИСТАННЯ ХУДОЖНЬОЇ ЛІТЕРАТУРИ В СПЕЦІАЛЬНИХ ДОШКІЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ	10
Дем'яненко Б. Т., Суміна К. О.	СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ПСИХОТЕРАПІЇ РАНЬОГО ДИТЯЧОГО АУТИЗМУ	16
Елецкая О. В., Щукин А. В., Щукина Д. А.	МОДЕЛЬ ДИФФЕРЕНЦІАЛЬНОЇ ДІАГНОСТИКИ НАРУШЕНИЙ ОРФОГРАФИЧЕСКОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ У ШКОЛЬНИКІВ С РІЗНИМИ ВАРИАНТАМИ ДИЗОНТОГЕНЕЗА	20
Зелінська- Любченко К. О.	ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ ПРОБЛЕМИ МОТОРНОЇ АЛАЛІЇ: ІСТОРИЧНИЙ АСПЕКТ	29
Корсун В. А., Денисяк О. М., Базима Н. В.	ЛОГОРИТМІКА ЯК ЗАСІБ КОРЕКЦІЙНОГО ВПЛИВУ НА ОСОБИСТІСТЬ ДИТИНИ ІЗ ЗАГАЛЬНИМ НЕДОРОЗВИНЕННЯМ МОВЛЕННЯ	34
Липка Н. В.	ВИКОРИСТАННЯ ДІАГНОСТИКИ ААРЕР ДЛЯ ВИЗНАЧЕННЯ ПОТРЕБ ОСІБ З РСА ПІДЛІТКОВОГО ТА ЮНАЦЬКОГО ВІКУ	45
Мартиненко І. В.	КОМУНІКАТИВНИЙ ТРЕНІНГ ЯК ФОРМА ПСИХОКОРЕКЦІЙНОГО ВПЛИВУ В СИСТЕМІ РОЗВИТКУ СПІЛКУВАННЯ ДОШКІЛЬНИКІВ ІЗ СИСТЕМНИМИ ПОРУШЕННЯМИ МОВЛЕННЯ	52
Піменова К. О.	ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА МЕТОДИКА ДОСЛІДЖЕННЯ СТАНУ ТА ОСОБЛИВОСТЕЙ ОВОЛОДІННЯ ЗНАННЯМИ ПРО СИНТАКСИС УЧНЯМИ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ З ТПМ	57
Сильченко В. В., Божко Д. І.	ГРАМАТИКО-СТИЛИСТИЧНІ УМІННЯ УЧНІВ З ТПМ	66
Супрун Д. М.	ПОЗААУДИТОРНА РОБОТА ВИЩОЇ ШКОЛИ ЯК СКЛАДОВА ПІДГОТОВКИ ПСИХОЛОГІВ В ГАЛУЗІ СПЕЦІАЛЬНОЇ ОСВІТИ	72
Тенцер Л. В.	ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНОГО ВИВЧЕННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ІЗ ВАДАМИ ПИСЬМА ТА З НОРМАЛЬНИМ МОВЛЕННЄВИМ РОЗВИТКОМ	77
Супрун М. О., Ханзерук Л. О.	НАРИС ЖИТТЯ І НАУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ОЛЕНИ ЙОСИПІВНИ ТЕПЛИЦЬКОЇ (1916–1998). До 100-річчя від Дня народження.	85
Відомості про авторів		88

Ключові слова: логопедія, порушення писемного мовлення, дизорфографія, диференціальна діагностика, орфографічна навичка письма.

Елецкая О. В., Шукин А. В., Шукина Д. А. Модель дифференциальной диагностики нарушений орфографической компетенции у школьников с различными вариантами дизонтогенеза

Статья посвящена актуальной для логопедии проблеме нарушения формирования у школьников орфографического навыка письма. В ней анализируются результаты проведенного в среде учащихся пятых классов экспериментального исследования, позволяющего выделить критерии дифференциальной диагностики для отграничения дизорфографии как специфического расстройства функционирования письма от состояния, представляющего собой следствие недостатков обучения. Такими критериями являются состояние актуального уровня сформированности навыка письма у школьников, состояние алгоритмического мышления, мотивация к изучению правил орфографии, способность сформулировать орфографическое правило и действовать по его алгоритму. Анализ результатов исследования позволяет наметить пути дифференцированной коррекционно-логопедической работы, направленной на преодоление нарушений орфографической компетенции у школьников.

Ключевые слова: логопедия, нарушения письменной речи, дизорфография, дифференциальная диагностика, орфографический навык письма.

Yeletskaia O. V., Shchukin A. V., Shchukina D. A. Model of differential diagnostics of disorders of dizorfofografiya competence at schoolchildren with different variants of disontogenesis

Article is devoted to a problem of violation of formation, actual for logopedics, at school students of spelling skill of the letter. In it results of the pilot study conducted among pupils of the fifth classes allowing to allocate criteria of differential diagnostics for a dizorfofografiya otgraniicheniye as specific disorder of functioning of the letter from the state representing a consequence of shortcomings of training are analyzed. Such criteria include the condition of the actual level of formation of skill of writing among schoolchildren, the state of algorithmic thinking, motivation to learn the spelling rules, the ability to formulate orthographic rule and act according to his algorithm. The results analysis allows understanding how differentiated correctional-logopedic work directed on overcoming of violations of the spelling competence of students.

Keywords: logopedics, violations of written language, dizorfofografiya, differential diagnostics, spelling skill of the letter.

Стаття надійшла до редакції 10.02.2016 р.

Статтю прийнято до друку 20.02.2016 р.

Рецензент: д.п.н., проф. Миссуловин П.Я.

УДК 376:81+373.2

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ ПРОБЛЕМИ МОТОРНОЇ АЛАЛІЇ: ІСТОРИЧНИЙ АСПЕКТ

Зелінська-Любченко К. О. kartinka-muza@ukr.net

На сучасному етапі розвитку корекційної педагогіки одним із пріоритетних напрямів роботи залишається корекція моторної алалії. Моторна алалія характеризується відсутністю або системним недорозвиненням мовлення, зумовленим ураженням кіркових мовленнєвих зон у період внутрішньоутробного та пренатального розвитку мозку, за умов збереженого фізичного слуху та здатності до артикуляції. Для моторної алалії характерне первинне недорозвинення експресивного мовлення за більш збереженої імпресивної складової.

Необхідність наукового дослідження питань етіології, патогенезу та корекції моторної алалії у дітей зумовлена: недостатнім рівнем теоретико-методологічної розробленості даної наукової проблеми й ускладненням її диференціальної діагностики.

Значний внесок у вивчення алалії внесли М. Богданов-Березовський, Р. Бєлова-Давид, Г. Гуцман, Р. Коен, А. Кусмауль, А.Лібман, Н. Трауготт, Е. Фретельс, М. Хватцев, а в більш пізній час Л. Волкова, В. Воробйова, М. Єрмакова, О. Захарова, П. Гуровець, В. Ковшиков, А. Колєснікова, Ю. Коломієць, С.Кондукова, Р. Левіна, В. Левченкова О. Мастюкова, Є. Мустаєва В. Орфінська, Г. Парфьонова, Н. Січкачук, Є. Соботович, Ю. Сорочан, М. Шеремет та інші.

Дослідники дійшли висновку, що складний симптомокомплекс мовленнєвих і немовленнєвих розладів дітей із алалією негативно впливає не тільки на мовленнєву комунікацію, але певною мірою і на розвиток пізнавальної діяльності. Ці розлади призводять до вторинного недорозвинення інтелекту та порушень психіч-

них процесів. У дітей із алалією відзначаються порушення наступних психічних процесів: уваги, сприймання, пам'яті, емоційно-вольової сфери, поведінки.

Дослідники наголошують на помітному відставанні у формуванні та розвитку звукомови таких дітей, що свідчить про необхідність корекційно-логопедичного впливу в цьому напрямі [1; 3; 4; 6; 7].

Мета статті – висвітлити історичний аспект вивчення проблеми моторної алалії.

Моторною алалією в логопедії називають первинне недорозвинення експресивного мовлення центрального органічного генезу, спричинене порушенням одного з двох специфічних психологічних механізмів мовлення, пов'язаного з діяльністю центральних кіркових відділів мовленнєво-рухового аналізатора [6, с. 181]. Наукові розвідки у цьому напрямі (О. Лурія, Н. Трауготт, Є. Соботович та ін.) свідчать про те, що моторна алалія виникає внаслідок ураження премоторних та постцентрально-моторних кори головного мозку, що в нормі забезпечують правильні, точні, координовані та автоматизовані рухи органів артикуляційного апарату. Центральним симптомом порушення мовленнєвої (артикуляційної моторики) при алалії є апраксія.

Проте моторна алалія не зводиться лише до порушення моторної сторони мовлення. У дітей із цією патологією науковці виокремлюють порушення діяльності засвоєння та використання мовлення, через які, власне, моторну алалію й відносять до групи мовленнєвих порушень.

У дітей із моторною алалією проявляються труднощі в оволодінні та використанні дитиною синтагматично та парадигматично організованих мовленнєвих одиниць, пов'язаних зі звуко-складовою структурою слова, синтаксисом, словотвором, морфологічною словозміною, процесами трансформації внутрішньої структури вислову у поверхневу, розумінням складних логіко-раматичних конструкцій тощо (Є. Соботович) [5].

Питання алалії вчені зачіпали у своїх дослідженнях ще на початку XIX століття. Перша згадка про алалію відноситься до часу, коли В. Франк, описуючи дислалію, виділив її ступені: алалію та магілалію. За і. Франком, алалія – німота, повна відсутність мовлення внаслідок повної неможливості артикулювання, магілалія – порушення вимови звуків внаслідок труднощів артикуляції [1, с. 7].

І алалію і магілалію І. Франк розглядав як різні ступені дислалії. Слово «магілалія» було переведено як недорікуватість. Під дислалією малося на увазі порушення вимови, обумовлене артикуляційними труднощами [1].

У 1830 році Р. Шультесс виділив алалію (німоту) в окреме мовленнєве порушення. Він розглядав її у зв'язку з артикуляційними розладами. Алалія протиставлялася дислалії як повна неможливість артикулювання (пізніше анартрія) [6].

Таким чином, терміном «алалія» спочатку позначалися всі форми втрати мовлення: анартрія, афонія. Пізніше це поняття звузилося.

Проблема алалії ґрунтовно описана німецьким лікарем, засновником логопатології А. Кусмаулем (1877). Він коротко описав кілька випадків своєрідної відсутності мовлення у дітей, що мали всі передумови для її засвоєння, і назвав цей розлад «вродженою афазією» [6].

У 1885-1886 рр. І. Бодуен де Куртене опублікував лінгвістичний опис випадку вродженої афазії. Однак пріоритет у дослідженні алалії повинен бути відданий Р. Коену, який в 1888 році вперше представив розгорнуту картину «ідіопатичної алалії» («слухонімоти»), висловивши судження про її етіологію, характер ураження мовленнєвого апарату, механізми, динаміку, симптоматику, диференціальну діагностику та методи виховання мовлення у цих дітей [3, с. 28].

Згідно методологічного підходу дослідження експресивної алалії можна виділити два напрямки та відповідно два етапи дослідження проблеми. Перший – з 1888 р (з часу першого розгорнутого опису алалії Р. Коеном) до 60-х рр. XX ст. Другий етап – з 60-х рр. до теперішнього часу.

На першому етапі характерним для дослідницького підходу було те, що зовнішні риси об'єкта приймалися за його сутність. Внутрішні ж властивості об'єкта, їх відносини фактично не розглядалися. Причини розладу мовленнєвого механізму пов'язували з порушеннями моторики або різних немовленнєвих психічних процесів [6, с. 182–183].

Слід підкреслити, що на цьому етапі вивчали тільки причини, які призводять до порушення механізму та кінцевий результат дії цих причин – мовленнєве висловлювання. Вивчення ж самого механізму алалії, тобто розладів структури та функціонування мовлення, не проводилося.

На другому етапі вивчення алалії увага багатьох дослідників зосередилася на виявленні причинно-наслідкових зв'язків між немовленнєвими та мовленнєвими розладами, порушення внутрішньої структури та функціонування мовленнєвого процесу. При цьому домінуючими стали лінгвістичний і психолінгвістичний аспекти вивчення [6, с. 183].

Така зміна напрямку наукових пошуків у певній мірі пояснюється на даному етапі розвитку науки труднощами підходу до вирішення питання про зв'язок мозкових порушень і психіки з певними формами патології мовленнєвої діяльності.

Р. Коен був засновником так званих «моторних» концепцій алалії. Алалією він вважав «найчастіше вроджену аномалію» у дітей, які «абсолютно нездатні вимовляти звуки і склади», але у яких центри головного мозку, координація рухів та інші органи, необхідні для розвитку мовлення, перебувають в нормальному стані. Під час аналізу алалії Р. Коен виходив з популярних в той час уявлень А. Куссмауля про роботу мовленнєвого механізму та вважав, що алалія – функціональне порушення відповідальних за стан мовлення центрів і шляхів головного мозку, головним чином – порушення центру координації артикуляційних рухів. На його думку алалію викликають спадкові, травматичні та психологічні впливи. Для формування мовлення він пропонував комплекс медичних і педагогічних заходів, спрямований на «розгальмовування нервових шляхів», на створення умов для «управління діяльністю головного мозку» та «підвищення розумових функцій», щоб таким чином «розбудити» здатність говорити. У цей комплекс включені індивідуалізоване медикаментозне та фізіотерапевтичне лікування, гідротерапія, «розумова гімнастика» (розширення у дітей понять і уявлень), повторення слів і речень й артикуляційні вправи [7, с. 44].

Думка про моторну недостатність як сутність алалії стала розвиватися в різних варіаціях багатьма дослідниками. Відповідно до такого розуміння алалії пропонувалися і методи розвитку мовлення, основне завдання яких автори бачили в розвитку в дітей артикуляційного боку мовленнєвого акту. Наприклад, Г. Гутцман (1894), спираючись на дослідження Р. Коена, рекомендував наслідувати немовленнєві звуки, підкріплювати слуховий образ слова зоровим (написанням слова) і навчати дітей звуковимові.

Ці методики майже повністю копіювали методи навчання глухих усного мовлення [1; 5; 7].

Великий вплив на уявлення про алалію зробило вчення про моторну афазію у дорослих. Автори ототожнювали механізм розладу афазії й алалії, вважаючи, що і в тому і в іншому випадках розлад викликається апраксією. Деякі сучасні дослідники також вважають артикуляційну апраксію основним фактором в патогенезі алалії [3].

Не всіх дослідників задовольняли подібні концепції алалії, тому що тільки моторними причинами не можна пояснити типові для цієї форми патології аграматизми, порушення пошуку слів й інші мовленнєві порушення. Тому на початку XX ст. виникли конкуруючі концепції – «психологічні».

Їх прихильники відзначали наявність у багатьох дітей із алалією різноманітні порушення психічної діяльності та вважали дані порушення патогенними чинниками алалії. До цих факторів відносили порушення мислення та інтелекту (А. Лібман, 1900; М. Богданов-Березовський, 1909), емоційно-вольової сфери (Г. Трошин, 1915) та інші порушення.

Згідно з такими уявленнями про алалію методи розвитку мовлення у дітей в основному спрямовувалися на формування різних сторін психічної діяльності; при цьому не відкидалися концепції вправ для розвитку артикуляційної здатності.

Накопичений клінічний матеріал за відносно великий проміжок часу вивчення алалії різноманітний і часто суперечливий. Це спонукало дослідників у ті ж роки та пізніше шукати різні причини алалії в різних груп дітей. Ці причини в одних дітей виявлялися в порушеннях мовленнєвої або немовленнєвої моторики, мислення, емоційно-вольової сфери, зорового сприймання, пам'яті, уваги тощо. (Е. Фрешельс, 1931; Р. Левіна, 1951; М. Хватцев, 1959; В. Орфінська, 1963; Р. Лухзінгер і Г. Арнольд, 1970; Р. Бєлова-Давид, 1972 та ін.).

Більшість авторів, незважаючи на диференційований розгляд патогенезу алалії й її симптоматики, для виховання мовлення використовують загальні, універсальні для всіх дітей методи. У програму роботи, яка традиційно запозичує основні методичні установки Р. Коена, включаються: медичний вплив, що передбачає подолання неврологічних і психопатологічних розладів, та педагогічний вплив, до якого входять роз-

виток потреби у мовленні, розвиток немовленнєвих форм психічної діяльності та психомоторики, виховання спочатку імпресивного, а потім експресивного мовлення. Формування експресивного мовлення зазвичай рекомендують починати зі звуконаслідування, повторення за логопедом окремих слів (переважно слів, що позначають предмети), потім одно-, дво- і більш слівних речень; в логопедичну роботу включаються також збагачення словника, розвиток здатності словотворення і словозміни, формування складової структури слів, засвоєння основних синтаксичних конструкцій та розвиток зв'язного мовлення [2; 5; 7].

Потрібно зазначити, що в більшості методик, які базуються на розумінні алалії як розладу, обумовленого патологією моторики або немовленнєвих форм психічної діяльності, не простежується чітко обґрунтованої системи формування мовленнєвого механізму в дітей із алалією. Залишається недостатньо з'ясованим, які фактори є вирішальними у формуванні цього механізму, яка повинна бути послідовність «введення» в мовленнєву діяльність дітей певних одиниць мови і правил їх функціонування тощо. Наприклад, недостатньо обґрунтованими є рекомендації щодо початку роботи з розвитку експресивного мовлення зі звуконаслідування та повторення за логопедом «предметних» слів. Здається, що доцільніше йти іншим шляхом: оскільки у дітей страждає вербальне мовлення, тому й розвивати з самого початку потрібно саме його; «предметні» ж слова не «запускають» мовленнєвий механізм, його «пускають у хід» предикативні слова, зв'язки слів [5].

Низка авторів [1; 4; 7] говорить про необхідність диференційованого підходу до формування мовлення в дітей із алалією, але фактично тільки В. Орфінская (1963) пропонує диференційовані методи, що відповідають особливостям виділених нею форм алалії.

Даючи оцінку представлених концепцій, можна сказати, що для них, на нашу думку, характерні наступні загальні недоліки. По-перше, зовнішні прояви порушень артикуляції та немовленнєві розлади у дітей приймаються за сутність алалії, тому внутрішня природа алалії, її специфіка залишаються нерозкритими. По-друге, ігнорується своєрідність будови та функціонування немовленнєвих і мовленнєвих процесів, а також їх взаємодія у психічній діяльності, внаслідок чого між немовленнєвими та мовленнєвими роз-

ладами механічно встановлюється причинно-наслідковий зв'язок. Третє, до уваги береться той факт, що мовлення як реальне явище – полімодальна функціональна система, складноорганізований процес, що включає комплекс взаємодіючих семантичних, синтаксичних, морфологічних, лексичних, фонематичних і фонетичних операцій, а тому не зводиться до моторних або до окремих елементарних і навіть складноорганізованих сенсорних компонентів, що входять в мовленнєвий процес, але не розкривають його змісту.

Незадоволеність «моторними» і «психологічними» концепціями та методами логопедичної роботи зумовили пошуки інших пояснень алалії та методів її подолання. Результатом цих пошуків стали «мовленнєві» концепції. Їх прихильники намагалися знайти адекватні методи нормалізації діяльності пригніченого механізму. Головне завдання логопедичного впливу – виховання в дітей уявлень (зрозуміло, неусвідомлених) про закономірності функціонування мовленнєвої системи, про взаємодію складових її компонентів (Н. Жукова, О. Мастюкова, Т. Філічева, 1973; Д. Макдональд зі співавт., 1974; Б. Гріншпун, 1975; В. Воробйова, 1979; Л. Давидович, 1980; Є. Соботович, 1982; В. Ковшиков, 1984 та ін.). Спираючись на семантичний компонент і приховані від безпосереднього спостереження правила функціонування одиниць мови, у дітей формуються неусвідомлені уявлення про синтагматичні та парадигматичні операції, уявлення про мову як цілісну систему. У роботі переважно використовується комунікативна функція мовлення, і сама робота проводиться в обов'язковому тісному взаємозв'язку з різними формами діяльності дітей [2, с. 15].

«Мовленнєві» концепції не єдині за своїми науково-методологічними установками. З точки зору вітчизняної психології та теорії мовленнєвої діяльності низка положень прихильників інших наукових напрямів представляються суперечливими як в оцінці механізму алалії, так і методів її подолання. Наприклад, критичні зауваження слід висловити щодо механічного перенесення абстрактної моделі системи мовлення на реальний мовленнєвий процес, що призводить до неправильних результатів дослідження алалії та неадекватного вибору напрямків виховання мовлення у дітей.

Закінчуючи короткий огляд історії вивчення моторної алалії, можна констатувати, що

у зв'язку зі складністю цієї форми патології мовленнєвої діяльності її дослідження представляє великі труднощі.

Проблема вивчення моторної алалії в дітей вимагає подальших різносторонніх досліджень міждисциплінарного характеру за участю

представників різних наук: біології, психології, медицини, лінгвістики, педагогіки та інших. Проводячи такого роду дослідження особливо важливо спиратися як на початкові, так і на сучасні дані досліджень мовленнєвої діяльності в нормі та патології.

Література

1. Ковшиков В. А. Экспрессивная алалия. / В. А. Ковшиков – М. : «Институт общегуманитарных исследований», В. Секачев, 2001. – 96 с.
2. Ковшиков В. А. К вопросу о мышлении детей с экспрессивной алалией / В. А. Ковшиков, Ю. А. Элькин // Дефектология. – 1980. – №2. – С. 14-22.
3. Орфинская В. К. Сравнительный анализ нарушений речи при афазии и алалии / В. К. Орфинская / Дис. ... д-ра пед. наук. – Л., 1960. – 561 с.
4. Соботович Е. Ф. Особенности психического и речевого развития детей с моторной алалией / Е. Ф. Соботович, М. В. Рождественская // Питання дефектології. – К., 1975. – Вип 10. – С. 70-86.
5. Соботович Е. Ф. Формирование правильной речи у детей с моторной алалией / Е. Ф. Соботович. – К. : КГПИ, 1983.
6. Тищенко В. В. Моторна алалія у контексті психолого-педагогічних досліджень / В. В. Тищенко // зб. наук. праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка / за редакцією О. В. Гаврилова, В. І. Співака. – вип. XV. Серія: соціально-педагогічна. – Кам'янець-Подільський: Аксіома, 2009. – С. 181-186.
7. Трауготт Н. Н. Результаты изучения различных форм патологии речи / Н. Н. Трауготт, С. И. Кайданова, И. К. Самойлова // Совещание по вопросам физиологии и патологии речевой деятельности. – Л., 1955. – С. 44-45.

References

1. Kovshikov V. A. Jekspressivnaja alalija. / V. A. Kovshikov – M. : «Institut obshhegumanitarnyh issledovanij», V. Sekachev, 2001. – 96 s.
2. Kovshikov V. A. K voprosu o myslenii detej s jekspressivnoj alaliej / V. A. Kovshikov, Ju. A. Jel'kin // Defektologija. – 1980. – №2. – S. 14-22.
3. Orfinskaja V. K. Sravnitel'nyj analiz narushenij rechi pri afazii i alalii / V. K. Orfinskaja / Dis. ... d-ra ped. nauk. – L., 1960. – 561 s.
4. Sobotovich E. F. Osobennosti psicheskogo i rechevogo razvitija detej s motornoj alaliej / E. F. Sobotovich, M. V. Rozhdestvenskaja // Pitannja defektologii. – K., 1975. – Vip 10. – S. 70-86.
5. Sobotovich E. F. Formirovanie pravil'noj rechi u detej s motornoj alaliej / E. F. Sobotovich. – K. : KGPI, 1983.
6. Tishhenko V. V. Motorna alalija u konteksti psihologo-pedagogichnih doslidzen' / V. V. Tishhenko // zb. nauk. prac' Kam'janec'-Podil's'kogo nacional'nogo universitetu imeni Ivana Ogiienka / za redakciju O. V. Gavrilova, V. I. Spivaka. – vip. XV. Serija: social'no-pedagogichna. – Kam'janec'-Podil's'kij: Aksioma, 2009. – S. 181-186.
7. Traugott N. N. Rezul'taty izuchenija razlichnyh form patologij rechi / N. N. Traugot, S. I. Kajdanova, I. K. Samojlova // Soveshhanie po voprosam fizioologii i patologii rechevoj dejatel'nosti. – L., 1955. – S. 44-45.

Зелінська-Любченко К. О. Теоретичні засади вивчення проблеми моторної алалії: історичний аспект

У статті висвітлені питання вивчення моторної алалії в історичному аспекті. Обґрунтована потреба різностороннього міждисциплінарного наукового дослідження питань етіології, патогенезу та корекції моторної алалії, зумовлена недостатнім рівнем теоретико-методологічної розробленості даної наукової проблеми й ускладненням диференціальної діагностики моторної алалії. Подано характеристику моторної алалії як первинного недорозвинення експресивного мовлення центрального органічного генезу, спричинене порушенням одного з двох специфічних психологічних механізмів мовлення, пов'язаного з діяльністю центральних кіркових відділів мовленнєво-рухового аналізатора. Висвітлено погляди науковців різного часу на проблему походження та корекції моторної алалії. Описано дослідження симптомокомплексу мовленнєвих і немовленнєвих розладів дітей із алалією. Подано відомості про «моторні», «психологічні» та «мовленнєві» концепції алалії. Висвітлено суперечності в оцінці механізму алалії та методів її подолання. Охарактеризовано загальні недоліки мовлення дітей із моторною алалією: зовнішні прояви порушень артикуляції та немовленнєві розлади, своєрідність будови та функціонування немовленнєвих і мовленнєвих процесів, а також їх відносин у психічній діяльності. Констатовано, що у зв'язку зі складністю цієї мовленнєвої вади її дослідження представляє великі труднощі та потребують подальших наукових розвідок.

Ключові слова: моторна алалія, історичний аспект, етіологія, корекція, симптомокомплекс.

Зелинская-Любченко Е. А. Теоретические основы изучения проблемы моторной алалии: исторический аспект

В статье освещены вопросы изучения моторной алалии в историческом аспекте. Обоснована необходимость разностороннего междисциплинарного научного исследования проблем этиологии, патогенеза и коррекции моторной алалии, обусловлена недостаточным уровнем теоретико-методологической разработки данной научной проблемы и осложнения дифференциальной диагностики моторной алалии. Дана характеристика моторной алалии как первичного недоразвития экспрессивной речи центрального органического происхождения, вызванное нарушением одного из двух специфических психологических механизмов речи, связанного с деятельностью центральных корковых отделов рече-двигательного анализатора. Освещены взгляды ученых разного времени на проблему происхождения и коррекции моторной алалии. Описаны исследования симптомокомплекса речевых и неречевых расстройств детей с алалией. Представлены сведения о «моторных», «психологических» и «речевых» концепциях алалии. Освещены противоречия в оценке механизмов алалии и методов ее преодоления. Охарактеризованы общие недостатки речи детей с моторной алалией: внешние проявления нарушений артикуляции и неречевые расстройства, своеобразие строения и функционирования неречевых и речевых процессов, а также их отношений в психической деятельности. Констатируется, что в связи со сложностью этого речевого нарушения ее исследование предполагает большие затруднения и требуют дальнейших научных исследований.

Ключевые слова: моторная алалия, исторический аспект, этиология, коррекция, симптомокомплекс.

Zelinska-Lubchenko K.O. Theoretical basis of the study of the motor alalia problems: historical aspects

The issues of the study motor alalia in the historical aspect are highlighted in the article. The necessity of diversifying interdisciplinary research problems etiology, pathogenesis and correction of motor alalia, the insufficient level of theoretical and methodological development of the scientific problems and complications of the differential diagnosis of motor alalia are grounded. The characteristics of the motor alalia as the primary nondevelopment of center organic origin expressive speech, caused by a violation of one of the two specific psychological mechanisms of speech associated with the activities of the central departments speech cortical motor are analyzed. The scientists' views of various periods in the origin of the problem and correct motor alalia are under review. The study of symptoms of children speech and non-speech disorders with alalia is described in the article. The data on "motor", "psychological" and "speech" concept alalia are given there. The conflicts in the assessment of alalia mechanisms and methods to overcome it are highlighted. The general deficiencies of children with motor speech alalia: symptoms articulation disorders and non-speech disorders, the originality of the structure and functioning of the non-voice and voice processes as well as their relationship to mental activity are characterized. It is stated that due to the complexity of the speech violation its study assumes the great difficulties and requires further research.

Keywords: motor alalia, historical aspects, etiology, correction, symptom.

Стаття надійшла до редакції 29.02.2016 р.

Статтю прийнято до друку 10.03.2016 р

Рецензент: д.п.н. проф. Федоренко С. В.

УДК 376-056.265-053.2

ЛОГОРИТМІКА ЯК ЗАСІБ КОРЕКЦІЙНОГО ВПЛИВУ НА ОСОБИСТІСТЬ ДИТИНИ ІЗ ЗАГАЛЬНИМ НЕДОРОЗВИНЕННЯМ МОВЛЕННЯ

Корсун В. А. leshkidva@gmail.com.

Денисяк О. М. cfpoglad@gmail.com,

Базима Н. В. nata2310@ukr.net

34

Вивчаючи та аналізуючи сучасні літературні джерела, можна відзначити, що науковий пошук у вітчизняній корекційній педагогіці та спеціальній психології в останні десятиліття характеризується підвищеною активністю дослідження проблем розвитку, навчання та соціалізації дітей з мовленнєвими порушеннями, що підтверджується багаточисельними публікаціями. Щорічно простежується тенденція збільшення кількості дітей із різними порушеннями психофізичного розвитку і, зокрема, порушенням мовлення.

Для оцінки рівня розвитку мовленнєвої функції у дітей та побудови подальшого плану корекційної виховної роботи важливо знати особливості формування мовлення у процесі нормального онтогенезу. Крім того, необхідно враховувати саме мовленнєве порушення і ступінь його тяжкості. Вікові та особистісні особливості мають визначальну роль у підборі завдань та вправ.

Проблему мовленнєвого розвитку та значення спілкування у розвитку мовлення досліджували Б.Г. Ананьєв, П.К. Анохін, Т.В. Ахутіна, А.М. Богуш, Т.Г. Візель, О.М. Гвоздев, М.І. Жинкін, О.В. Запорожець, І.О. Зимня, С.Ю. Конопляста, О.М. Корнев, О.О. Леонтьєв, М.І. Лісіна,

В.І. Лубовський, О.Р. Лурія, І.В. Мартиненко, І.С. Марченко, Н.Г. Пахомова, А.Г. Рузська, Н.В. Савінова, В.М. Синьов, В.В. Тарасун, В.В. Тищенко, Л.С. Цветкова, М.К. Шеремет та ін. Аналіз літератури з теми демонструє, що розвиток мовленнєвої функції здійснюється інтегративною діяльністю мозку і проходить у тісному взаємозв'язку з формуванням усіх психічних процесів, а це означає, що будь-які порушення, відставання чи спотворення у розвитку психічних процесів, відповідно, стануть причиною тих чи інших порушень мовлення. Мовлення починає формуватись лише тоді, коли головний мозок, слух, зір, артикуляційний апарат дитини досягають певного рівня розвитку, а це у значній мірі, залежить від оточуючого середовища. Для своєчасного становлення в онтогенезі мовленнєвої функції важливе значення має нормальне функціонування усіх відділів центральної нервової системи, особливо кори головного мозку.

Оволодіння мовленням – складний, багатосторонній психічний процес. Мовлення у дитини, розвиток якої проходить у сприятливих умовах, формується поступово, разом з її ростом та розвитком. Створюючи додаткові умови для розвитку мовлення, ми маємо змогу пришвидшити його розвиток. Одним із засобів по-